

Роман
ІВАЊИЧУК

*Мандрівки
до Аберфайлю*

Харків
«ФОЛІО»
2022

НЕЩОДЕННИЙ ЩОДЕННИК

Книга третя

2005 рік

23 січня — день інавгурації Президента Віктора Ющенка — став першим днем відродженої України: народ розметав нездоланний, здавалось, бар'єр фальшу, брехні, насильства і злочинства, яким обгородив себе злочинний кучмівсько-медведчуківський режим, і вийшов на чисте незоране поле, на якому доведеться розбудженому Помаранчевою революцією суспільству скувати себе путами обов'язку і законності й приступити до тяжкої державотворчої праці.

Мусимо чимшвидше вийти із солодкого похмілля, після перемоги на нечуваних в історії новітньої України виборах, і стосується це передовсім нової влади на чолі з Президентом, оскільки революція народила незнану досі в Україні силу, котра жорстко контролюватиме діяльність творців тієї ж революції, і називається вона красивим і невблаганним, мов Закон, невідомим досі йменням — Майдан.

Цей новий компонент влади спиняє й мене — розгубляного на політичних тирловищах — й нагадує мені про мій властивий фах. І я, як ніколи досі, глибоко усвідомлюю його потрібність на державотворчому шарварку, чей без національної високознакової літератури не зможемо стати повноцінною нацією, яка нині, внаслідок нашої перемоги, опинилася на видноті в центрі Європи — під пильним оком народів, які раніше за нас зрозуміли потребу духовного облагородження засобами мистецтва.

І я постановляю не входити більше в чисту політику й решту того часу, який мені залишився, віддати виключно

• ————— •

для розвитку літератури, яка повинна стати візитною картою нашої новітньої політики.

Знаю, що така діяльність виключає ізолюваність письменника, вона вимагає гурту подвижників, й тому для своєї скромної праці я знайшов їх — кого давно, а кого зовсім недавно серед молодших за мене побратимів і з утіхою називаю їхні імена. Це мої однодумці й щирі ентузіасти літератури: Ніна Бічуя, Віктор Неборак і Василь Габор.

Моя теорія «меча і мислі», яка полягає в заміні матеріальної зброї на зброю мислі, підтвердилася й нинішнього дня. Щойно відбулась інавгурація Президента, яка остаточно утвердила перемогу Помаранчевої революції, а вже невтомний видавець і популяризатор новітньої української літератури Василь Габор покликав нашу квадригу на зустріч з читачами в Австрійську бібліотеку на вулиці Лисенка.

Й характерно те, що предметом розмови на цій зустрічі став не новий твір нової зірки сучасного постмодернізму: смакун літератури В. Габор, певне, давно відчув фальш псевдомодерних екзерцисів, які вже встигли набити kwasну оскому в наших читачів, і вони прагнуть нормального художнього тексту, не сплюгавленого вульгарною лексикою і перверсійними сценами, що їх цікавить справжнє духовне і тілесне кохання, а не тваринне злягання в парках, на смітниках і в громадських туалетах, що вони хочуть дізнатися про цікаві епізоди з історії рідного краю, — отож Габор видав у видавництві «Піраміда» мій роман про середньовічний Львів «Манускрипт з вулиці Руської», написаний чверть століття тому, і влаштував у Австрійській бібліотеці презентацію цього твору.

Я, звісно, погодився на такий приємний для мене захід, хоч, сказати правду, побоюювався, що львівська літературна еліта, яку він запросив до бібліотеки, може проігнорувати презентацію роману, який теж уже встиг набити оскому читачеві, бо ж твір цей давним-давно відгуляв свою весільну куряву — та моя колишня літературна свайба була буйною

і голосною, однак я давно вийшов з того марнославного похмілля, адже за двадцять п'ять літ після весілля виростають повнолітні діти, і з «Манускрипту» народилося їх з десяток, — а то був мій третій із п'ятнадцяти історичних романів, і хоч вважався він найкращим майстерштиком 1979 року й автор отримав за нього престижну премію, все ж те весілля відбулося дуже давно й троїста музика встигла вже добре приглухнути.

І як я здивувався і зрадів, коли ми вчотирьох зайшли до щерть заповненої людьми бібліотечної зали! Багатьох впізнав і відзначив про себе, що це ті самі літературні адо-ратори, які ще вчора стояли в Києві на Майдані, мерзли там і про літературу не думали, бо долав їх страх перед злочинцями, які наповратилися збороти нашу Незалежність і разом з нею національну літературу, музику, мистецтво... Та враз прийшла перемога, й люди відчули, як бракне їм серед чаду боротьби чистого кисню духовності.

Після мого вступного слова слухачі засипали мене питаннями, серед яких вирізнялося одне: чому стиль «Манускрипту» так різко відрізняється від стилю інших моїх історичних романів, начебто їх писав не той самий автор.

Я міг би був відповісти, що майже всі мої із п'ятдесяти прозових книг стильово між собою не схожі: впродовж всієї моєї письменницької праці я найбільше боявся повторитись і тим самим знудитися читачеві, проте добре пам'ятав, що стиль «Манускрипту» визначила одна зовсім банальна пригода.

І я розповів слухачам те, в чому досі ніколи й нікому не звірявся; моя розповідь зацікавила людей набагато більше, ніж би я розтлумачував концепцію твору, й Віктор Неборак порадив мені, щоб я зафіксував її в своєму щоденнику: пане Романе, ця ваша пригода не менш цікава, ніж описана в «Манускрипті» сцена відьомського шабашу на львівській Кальварії!

А було так...

1975 року я закінчив роман «Черлене вино» про останню оборону Олеського замку 1431 року й залишився вельми ним невдоволений: надто тиснув на мене фактичний матеріал й вималювати повнокровні характери персонажів мені не вдалося.

Але ж я працював над романом згідно зі своєю теорією «меча і мислі»: меч був вибитий з рук українських лицарів, народ запав у неволю й, здавалося, свободи він ніколи більш не матиме. Та врятувала його здатність міняти види зброї: у Львові почала народжуватися зброя мислі — знамениті братські школи, й цей новий матеріал повів мене в історію середньовічного Львова. Так народився задум нового роману «Манускрипт з вулиці Руської».

Два роки збирав матеріал, й коли картотека була вже готова, я розклав листки пасьянсом на робочому столі й почав працювати над текстом.

Саме тоді підійшов мій день народження, я запросив на своє свято друзів, була серед них і Ніна Бічуча. Гості принесли мені квіти, моя дружина поклала їх у вазу з водою й необачно поставила на мій стіл, де були розкладені дрібно записані листки картотеки.

І ось моя приятелька, зграбна й делікатна Ніна Бічуча, зачіпає ліктем вазу, ваза з квітами падає на стіл, й вода заливає мою картотеку, над якою я каторжно працював цілих два роки.

Я й виду не подав, що трапилося справжнє нещастя, а самого діймала безпросвітна розпука. Другого дня поглянув на ту мою руїну і в душі заридав: чорнило на листках розплилося й відчитати з них бодай словечко було неможливо.

Збирати ще раз матеріал не мав сили, але ж таки не піддався розпачу: почав писати з пам'яті. Я дав волю уяві й менше приділяв уваги фактам, бо ж не все запам'яталося. І сталося чудо: матеріал, як це було в праці над «Черленим вином», більше не давив на мене, і я створив про Львів гарну легенду, яка так сподобалася читачеві, хоч роман

з історіографією має небагато спільного — це чистої води історизм.

Проте потім, під час праці над наступними романами, я благав Бога, щоб його допомога більше не повторилася: подібний творчий страх можна пережити тільки один раз.

А Василь Ґабор того ж вечора заскочив мене ще одною пропозицією: попросив, щоб я написав передмову до книги прозових творів «шістдесятників», яку він збирається видати, і щоб я у тій передмові заакцентував на п'ятьох іменах, які мені найбільш до вподоби. Я радо погодився, і мій читач ще зустрінеться з цими моїми роздумами в «Щооденному щоденнику».

Й тепер я з подивом запитую себе: чому в молодих дослідників виник повторний інтерес до шістдесятництва? Розчарувалися в постмодерністській писанині? Можливо... Але ж з'явився в цій новітній течії й ряд вельми цікавих творів! Дарма, існує одна мистецька правда: нове незмінно базується на старому, як новий час — на пройденому. І тому виникає постійна потреба звертатися *ad fontes*¹.

* * *

1 лютого. Нікуди не дінешся сьогодні від політики, мені теж не вдасться утекти від неї, та й не варто цього робити. Однак я таки не збираюся надалі брати активну участь у громадському житті — залишуся хіба що реєстратором подій, а це також певною мірою політична діяльність.

Інавгурацією Президента не закінчилася в Україні переміна влади, навпаки — із завершенням цієї знаменитої події боротьба за державне кермо щойно розпочалася, й не треба обурюватися чи то огірчуватись, якщо в колі переможців розпочнуться внутрішні тертя, змагання і навіть незгоди — так завжди протікає процес державного будівництва й становлення, й коли я порівняю його з поєдинком

¹ До джерел (*лат.*).

оленів за верховенство в стаді, то зовсім не принижу цим людської гідності, оскільки закони природи для всіх живучих на землі єдині.

І все ж гострий біль вразив моє серце, коли я почув, як довірений муж Президента Роман Безсмертний, якого Ющенко настановив комендантом наметового містечка в Києві, а крім того, доручив йому закласти основи політичної партії на базі коаліції «Сила народу», в час відсутності Президента привселюдно виступив проти призначення ним виконуючим обов'язки прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, ще й обізвав її шантажисткою, — і як могло так статися, що в гурті однодумців, які привели до перемоги Віктора Ющенка, знайшовся розкольник, який спонамірився той гурт роз'єднати?

А указ про високе призначення Юлії Володимирівни, виданий Президентом на трапі літака, коли він вирушав з візитом до Росії, мав кардинальну політичну вагу: цим рішенням В. Ющенко застеріг Путіна, який превентивно заявив про своє небажання бачити Юлію на другій за висотою державній посаді в Україні, — що проводитиме незалежну від Росії політику. І вдалося йому блискуче це зробити: переможений Путін мусив погодитися із самостійною позицією нового українського Президента, тільки й того, що затаїв на нього люту злобу, назвавши Україну й Грузію віссу зла. О, то була вельми прикра несподіванка для російського імператора після щотижневих візитів Кучми, Януковича й Медведчука за ханськими ярликами до Москви!

Візит Ющенка в Росію, а потім у Європу був насправді тріумфальний: Росія вмовкла, проковтнувши гірку пігулку, а в Раді Європи і на економічному форумі в Давосі українського Президента вітали стоячи; крім того, американські сенатори, і в їх числі Гілларі Клінтон, слідом за українськими культурними діячами висунули В. Ющенка і М. Саакашвілі на здобуття Нобелівської премії миру.

Й саме в ці тріумфальні дні довелося Президентові пережити тяжкий удар: померла його мати Варвара Тимофіївна,

яка лягла в лікарню у Феофанії з інфарктом, коли дізналася про отруєння її сина. Хвалити Бога, що дочекалася його перемоги на виборах... Просімо ж Господа, щоб допоміг нашому Президентові мужньо витримати синівське горе, — ой, як потрібне нині його здоров'я Україні!

Сьогодні розпочала свою роботу сьома сесія Верховної Ради, на якій народні депутати мають затвердити на посаді прем'єр-міністра кандидатуру Юлії Тимошенко.

* * *

4 лютого. Нарешті прийшла до нас повна перемога: Верховна Рада віддала за Юлію Тимошенко 375 голосів — навіть найзатятіші оптимісти не наважувались пророкувати такої одностайності. То був справжній тріумф тендітної, вродливої і мудрої жінки!

Юлія Володимирівна виголосила без папірців і без єдиної запинки двогодинну промову, викладаючи програму майбутнього уряду — не в цифрах, а в політичних засадах. Вона влучно й дотепно відповідала на численні запитання депутатів протягом години й під шквал оплесків зійшла з трибуни в ранзі прем'єр-міністра України. Подібної перемоги Європа досі ще не знала: за неї проголосували навіть найвідвертіші супротивники, зачаровані шармом і розумом претендентки.

Звичайно, крім комуністів. Цей суспільний фурункул дозрів у своєму гнитті, і я не маю жодного сумніву, що на парламентських виборах 2006 року боляк остаточно провалиться й не залишить після себе на тілі нашої нації навіть рубця. Знаменно й те, що троє комуністів, а серед них Борис Олійник, віддали голоси за Юлю, за що їх тут же виключено з фракції... А я з болем міркую: коли ж то нарешті отямиться талановитий поет і мій колишній добрий приятель від комуністичної облуди, коли порве стосунки із зграєю відвертих ворогів України? Що то за прокляття впало на Бориса — адже ми з ним колись урочисто кля-

лися віддати життя за Україну, — що він опинився у ворожому багні?

На цьому засіданні Верховної Ради був сформований уряд народної довіри — молодий, ерудований — і жоден колаборант не увійшов до нього. Не обійшлося, правда, без ложки дьогтю: жалюгідний відступник Роман Безсмертний покаявся, проголосував за Юлю і отримав від неї посаду четвертого віце-прем'єра. Ганьба...

Втішився я, що Президент призначив головою Львівської держадміністрації патріота і фахівця Петра Олійника. Тішуся перемогою добра в Україні. Одне слово, як мовиться в Біблії, — «обняли мене чисті води до душі моєї!»

Де ж ви тепер, ниці відступники, в які нори заховалися, що, крім біснуватого Нестора Шуфрича, вас і не чутно? У якій іпостасі з'явитесь на поверхні українського життя ви, пані Герман, пані Скорик, пане Чорновіл, — нині в буквальному сенсі вигнані Януковичем з його кабінету? І як будеш відмиватися від ганьби ти, мій друже, Богдане Ступко? Не знаю...

А поки що гомонить по світу новітній фольклор, народжений на Майдані Незалежності. Гімн Помаранчевої революції — «Разом нас багато, нас не подолати!» — славу воздає переможцям, а зрадників прибиває, немов плювком, до стовпа ганьби нецензурна коломийка, яку я насмілюся зачитувати:

Не страшні нам яничари і зрадників купка:
Курви Ганька і Лариса і скурвий син Ступка!

Вибачте, дорогі мої читачі, за не мною видумане віршоване злослів'я...

* * *

Нелегке завдання поклав на мене Василь Габор — виокремити із великого гурту «шістдесятників» п'ятьох прозаїків, які найбільше припали мені до вподоби, й довести, чому саме вони здаються найцікавішими, а теж узагальнити

в їх особистостях вартість літературного напрямку, якому захоплені читачі й вимогливі цінителі штуки дали почесну назву «шістдесятництво».

А їх, несподівано талановитих письменників, які з'явилися на кону під час так званої «хрущовської відлиги», набрався цілий легіон, й лише прозаїків можна нарахувати більше десятка: Ніна Бічуя, Григій Тютюнник, Віктор Близнець, Євген Гуцало, Роман Андріяшик, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Юрій Щербак, Степан Пушик та інші — і як вибрати з них п'ятірку найталановитіших, коли всі вони залишили в літературній скарбниці непроминальні за своєю цінністю твори. І хоч з'явилися на світ в часи більшовицької цензури, все ж перевершили своїх спадкоємців на десятки років уперед, й, на превеликий жаль, я не можу нині назвати імен другої п'ятірки прозаїків, становлених за час нашої Незалежності, які б затьмарили вибраних мною «шістдесятників». А це Ніна Бічуя, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук і Грицько Тютюнник.

З цими авторами я особисто познайомився після публікації їхніх спроб — так прийнято називати перші твори молодих письменників, називати поблажливо, дещо зверхньо й вибачливо за молодечу невправність, — і яке було моє здивування, заздрість і певний страх відомого на той час автора: мене, котрий уже втішався неабиякою популярністю; цей страх перед новаторським і безкомпромісним звучанням дебютів жовторотих прозаїків примусив переглянути свій власний доробок, визнати його для самого себе вельми недосконалим, застарілим і вернутися на стартовий майданчик, щоб розпочати новий біг у парі з молодшими побратимами й надмірно при тому спонатужуватися в намаганні перегнати їх на біговій доріжці або хоч не відстати.

Двоє з них відвідали мене, молодого тоді «метра», в моїй квартирі, й один з них, Валерій Шевчук, був автором новел

«Серед тижня» й «Барви осіннього саду», а другий, Володимир Дрозд, втішався вже голосним успіхом з приводу своїх новел «Колесо» та «Злодій», — й розмовляючи з ними, я вмить забув, що це початківці, — названі твори й нині вважаються зразками модерної новелістики.

Грицька Тютюнника, автора нашумілих тоді оповідань «Віддавали Катрю» та «У Кравчини обідають» я сам знайшов у Києві й з цим буйним полтавським парубком, який нагадував мені Тимка Вихора з роману старшого Грицькового брата Григорія Тютюнника «Вир», ми зразу подружили.

Скритний, немов «річ у собі», Євген Гуцало, автор знаменитого оповідання «Запах кропу», обізався до мене прихильною рецензією на збірку моїх новел «Не рубайте ясенів!», яку багатозначно озаглавив «Сто зелених ясенів»; а Ніна Бічуя сама прийшла в редакцію журналу «Жовтень», де я працював завідувачем відділу прози, й запропонувала одну зі своїх перших новел «Дрогобицький зіздар», котра увійшла у фонд української класичної новелістики.

Такими були ці п'ятеро початківців, знаменитих від самого свого народження, й міцно припали вони до мого серця.

Отож я хочу поміркувати над одним лише твором кожного із вибраних мною авторів, щоб, наче в краплі роси, уздріти їхній світ і визначити квінтесенцію творчого доробку, властиву єдиній особистості, проте кровно споріднену з філософськими засадами побратимів, адже пройшли вони одним і тим самим відтинком часового простору в літературному процесі, й кожен по-своєму осмислював власний, проте спільний для них усіх час.

Єднає моїх авторів освіченість, начитаність у рідній і чужих літературах. Засвоєння світових зразків так чи інакше наклало відбиток на їхнє письмо — це стосується передовсім Ніни Бічуї, Володимира Дрозда, Валерія Шевчука і Євгена Гуцала, бо Григій Тютюнник стоїть дещо окремо від них — як літературний самородок, якому освіченість не

завадила залишитися полтавським селянином з його світобаченням, мовою та психологією.

Однак, на мою думку, всіх їх найбільш споріднює філософема людської відчуженості, про що хочу повести мову далі.

Герой оповідання В. Шевчука «Початок жаху» Михайло Вовчанський прагне прожити без гріха у світі, де панує і добро, і зло; він намагається зберегти в собі закладену при народженні ангельську чистоту, відмовляється від боротьби за добро проти зла, щоб була не забруднитись об нього, внаслідок чого застається осамотнений, відчужений від реального життя, оскільки в ньому важаться нерівнозначні людські вчинки, а він на шальки боротьби не додає нічого свого.

У грішному світі незалежного добра не буває, добро реалізується тільки в сутичці із злом, у пасивному вигляді воно ніяк проявитися не може, й тому носій ідеального добра стає непомітним, непотрібним — як свідок життя, а не його учасник. Михайло Вовчанський уникає Іоана Московського — носія чорного гріха, і ця пасивність стає для нього покутою, початком жаху.

Філософія відчуження від зла, яким просякло побудоване на несправедливості суспільство, мала б, за первісним задумом автора, стати панацеєю від будь-якого лиха, однак вона не приносить порятунку, а лише тиху смерть. Ця філософія аж до одноманітності пройде крізь численні твори В. Шевчука, які стосуються барокової епохи; майже у всіх повістях письменника активне зло перемагає пасивне добро: такий був настрій барокової літератури, яку автор талановито озвучив для нашого читача — певне, для того, щоб крізь неї висвітлити зріз сучасного дня — суголосного минулій епосі...

В часи найлютішої брежневської цензури, коли «шістдесятників» практично не друкували, до мене в редакцію прийшла бандеролька від Володимира Дрозда з невеличкою новелою «Білий кінь Шептало». Я прочитав і дух затаїв: антирадянський підтекст новели був надто виразний. Проте

я спонадіявся, що головний редактор «Жовтня», а був ним недовгий час відставний полковник, графоман і лютий ворог модерну, однак в питаннях літературних секретів малограмотний, — я сподівався, що він підтексту не відчитає, й запропонував йому Дроздову новелу як анімалістичний твір. Мені вдалося перехитрити бонзу, новела була опублікована, а що вже потім відбулося, то питання іншого порядку — одне слово, на журнал упав черговий погром.

Отож у колгоспний сіро-попелястий табун пригнали з чиеїсь волі Білого коня, який пам'ятав свободу і ніяк не міг вписатися у бидлячий гурт, який нічого іншого, крім рабської праці і їжі, не знав і знати вже не хотів. Білий кінь не розумів, за що конюх його ненавидить, чому люто батожить і примушує до найтяжчих робіт; він не міг втямити причини свого відчуження від гурту, тож запобігав ласки в конюха, намагався пристосуватись і стати таким, як усі. Проте це йому не вдавалося, і Білий кінь тяжко страждав.

Аж одного разу він вирвався із колгоспної стайні й, опинившись над рікою, побачив у дзеркалі води своє відображення й зрозумів, що він інший за природою — зневолений вільний кінь, і його довічне життя в табуні сірих рабів буде нестерпним. Білий кінь Шептало втямив, що конюх ніколи не пробачить йому білоти як знаку свободи, й вирішив позбутися того відчуження: він викачався в болоті, вернувся до стайні і став таким, як інші впокорені коні.

Що ж, бувало з нами й таке. Але багато хто важився-таки залишатись у неволі вільним й не вимазувався в тоталітарному болоті — мужньо ніс на собі прокляття благословенної білоти. Й за це тяжко карали.

Покарані були автор новели, я і навіть недолугий головний редактор, який до самої своєї смерті не міг збагнути, що ж це за такий жанр — анімалістика...

Інакше трактує філософію відчуження Євген Гуцало в прекрасному оповіданні «Запах кропу». В чому ж чар цього твору? Письменник сам відчужується в ньому від

довколишнього життя, він ніби й не помічає колгоспного кріпацтва, виснажених жінок на бурякових плантаціях, неоплатної праці, брутального примусу й опоетизовує вільний труд на вільній землі. Ця солодка ностальгія за земним раєм явно утопічна, бо ж кожен знав, що колгоспна праця — не поезія домовитого господаря, а непродуктивний рабський труд, та ось автор заманює нас своїм письмом у видуману країну, де пахне кропом, чебрецем, яблуками, а неіснуючий в тодішньому житті вільний селянин впивається чаром землі й вільної праці, — заманює, щоб хоч хвилину побути з нами в тому солодкому відчуженні...

В новелі «Оддавали Катрю» Грицько Тютюнник, адепт приземленого реалізму, досліджує психологію сільської дівчини, яка покохала міського хлопця й з нестерпним болем відриває себе від натурального середовища, споганеного підневільною працею. Селянин відчужується від землі, де зарита його пуповина, шукає кращого життя й не знаходить, і так порожніє, бідніє село — та відвічна основа українського духу й інтелекту; нівеляція селян у бездуховності стає серйозною загрозою для життя нації...

Й зовсім інакше, в інтимному плані, відбувається оте відчуження в незрівнянній за художністю новелі Ніни Бічуї «Стигли яблука на Спаса». Підлітки — дівчинка з міста й сільський хлопчина — знайомляться на відпочинку в Карпатах, між ними спалахує справжнє диво — раннє кохання, проте вони змушені з болем розлучатися, бо відчужила їх давно, ще до народження, класова приналежність.

Спектр проблематики в названих і неназваних творах «шістдесятників» вельми різноманітний. Однак крізь усі тексти вперто проходить болісна тема відчуження між життям старим і тим, яке має настати. Сільські дядьки живуть минулим, розповідають про війну, а молодих це не цікавить, вони відшуковують свою долю в іншому середовищі («Оддавали Катрю»); Білий кінь хоче позбутися пам'яті про волю, бо тяжко йому, захомутаному, ходити з нею у під-

невільному житті, а з майбутнього та воля до нього ще не прозирає («Білий кінь Шептало»); безгрішний чернець гине серед грішного світу, бо не вмів передбачити для себе благодатних перемін («Початок жаху»); закоханих дітей розлучає встановлена віками реальність, і їм не дано переступити межу традиційного відчуження («Стигли яблука на Спаса»); поет опоетизовує нереальне життя села, утопічно мріючи про краще прийдешнє («Запах кропу»).

«Шістдесятники» тонко відчували перелом часу на межі, за якою захвалося ще не знане нове життя. І в цьому наш незгасний інтерес до них. Хіба не через подібне відтворення часових, звичаєвих і політичних зламів нас і досі захоплює безсмертний твір Сервантеса?

То була література, яка з'явилася напередодні переступу в інше життя. Й певне, ми ще не побачили справжнього спалаху сучасного красного письменства, тому що старе нині нещиро забувається, а нове, так довго очікуване, не встигло народитися.

* * *

Постать Юлії Тимошенко спонукує мене до роздумів про феномен української жінки — як відбиток предковичного матриархату і прообраз майбутнього владичного статусу прекрасної статі в сім'ї і державі.

Поява сильної жінки в Україні — не новизна. Образ владної української матрони пройшов крізь історичні зрізи часу з давніх-давен і донині, й зафіксований він як в історіографії, так і у фольклорі.

Оповита легендами постать могутньої і мудрої державниці княгині Ольги, яка замінила на київському престолі бездарного й жорстокого князя Ігоря, стала певним стереотипом: з нею порівнюють чи не всіх європейських правителюк, надаючи їй перевагу, оскільки Ольга не тільки уміцнила Київську Русь, а й проникливим жіночим розумом зуміла відчувати нагальну потребу для свого народу цивілізаційної

духовності, прийнявши титул першої святої в майбутніх українських святцях.

А фольклор, здебільшого гумористичний, просто-таки глумиться над сильною статтю, яка за мілітарних умов взяла на себе номінальне верховенство в сім'ї і державі: чоловік, мовляв, править одним кутом у домі, а жінка трьома; ой там на току, на базарі, жінки чоловіків продавали; біла жінка мужика, біла, біла ще й товкла; прости мені, моя мила, що ти мене біла, — а що вже казати про безсмертний образ Одарки з опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм», яка ганяється з макогоном за бравим козацьким старшиною, перед яким тремтіла розгнуздана запорізька чернь...

У державній політиці — правда, не в нашій — зреалізувалася ще одна українка, аналогу якій немає в світовій історії: ця особа переступила найжорстокіші закони турецького двору, за якими жінку, яка б посміла з'явитися на раді дивану, зашили б у мішок і кинули в Босфор, — а вона з відкритим обличчям сиділа поруч з наймогутнішим султаном Сулейманом Кануні, позувала європейським ізографам, будувала мечеті й медресе — фактично правила неосязною османською імперією.

Була то славнозвісна Роксоляна, колись скромна попівна з Рогатина. Цей феномен і до сьогодні має характер суто містичний. А ще коли додати до нього романтичні легенди про її український патріотизм, то складається враження історичної неймовірності — і можна тільки уявляти, що могла б зробити для свого рідного народу ця сильна жінка в незалежних умовах українського політичного життя!

Часи мінялися, зневолений народ мусив міняти види зброї — матеріальне оружжя на мисль, і в цих умовах знову спливають на поверхню історії жінки як видатні особистості: Леся Українка, Ольга Кобилянська, а в наших днях Ліна Костенко... Зрештою, всіх не перелічиш — тих володарок людського духу, які торували брукований шлях до нашої Незалежності.

ЗМІСТ

НЕЩОДЕННИЙ ЩОДЕННИК	
<i>Книга третя. 2005 рік</i>	3
<i>Книга четверта. 2006 рік</i>	86
МАНДРІВКИ ДО АБЕРФАЙЛЮ	
<i>Частина перша. 2012 рік</i>	156
<i>Частина друга. 2013 рік</i>	220
В ОГНІ РОЗБУДЖЕНА	309
ОКРУШИНИ	374
Примітки. <i>Василь Габор</i>	379